

**ХУУЛЬ ЗҮЙН
ҮНДЭСНИЙ ХҮРЭЭЛЭН**

**“ШҮГЭЛ ҮЛЭЭГЧИЙН ЭРХ ЗҮЙН БАЙДЛЫН ТУХАЙ”
ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ЗАРДЛЫН ТООЦОО**

2020

СУДАЛГААНЫ ТАЙЛАН

**ХУУЛЬ ЗҮЙН
СУДАЛГААНЫ ТӨВ**

Улаанбаатар хот

Судалгааг захиалагч:

Авлигатай тэмцэх газар

Судалгааг хянасан:

С.Энхцэцэг

Захирал

Судалгааг удирдсан:

П.Амаржаргал

Эрдэмтэн нарийн бичгийн дарга,
Хууль зүйн доктор, дэд профессор

Судалгааг гүйцэтгэсэн:

Э.Уянга

Эрдэм шинжилгээний ажилтан

О.Төрболд

Эрдэм шинжилгээний ажилтан

АГУУЛГА

УДИРТГАЛ	4
ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ	5
НЭГ. ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ГҮЙЦЭТГЭХ ҮҮРЭГ	6
1.1. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг тодорхойлох	6
1.2. Стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлох	7
ХОЁР. АЖИЛ ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ГҮЙЦЭТГЭХ ХҮНИЙ НӨӨЦИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ	9
2.1. Зарцуулах хугацааг тодорхойлох	10
2.1.1. Хамгаалалтад авсан иргэдийн тохиолдлын тоотой холбогдон гарах анхан шатны үйлчилгээ үзүүлэх хүний нөөцийн хэрэгцээ	11
2.1.2. Хохирогч иргэдийн тоотой холбогдон гарах анхан шатны үйлчилгээ үзүүлэх хүний нөөцийн хэрэгцээ	12
ГУРАВ. ГАРАХ ЗАРДЛЫГ УРЬДЧИЛАН ТООЦООЛОХ	12
3.1. Хүний нөөцийн зардал	13
3.2. Материаллаг зардал	15
3.3. Бусад зардал	17
ДӨРӨВ. ЗАРДЛЫГ НЭГТГЭН ТООЦОХ ҮЕ ШАТ	19
4.1. Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах	19
4.2. Үр дүн	20
ТАВ. ДҮГНЭЛТ	21
НОМ ЗҮЙ	23

УДИРТГАЛ

Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийг Улсын Их Хурлын 2016 оны 51 дүгээр тогтоолоор, Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөөг Засгийн газрын 2017 оны 114 дүгээр тогтоолоор тус тус баталсан. Энэхүү төлөвлөгөөнд “Шүгэл үлээгч /мэдээлэгч/-ийг хамгаалах эрх зүйн зохицуулалт бий болгох”-оор тусгасан.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1-д “Хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийг санаачлах, боловсруулах ажиллагааны үндэслэл, чанарыг сайжруулах, түүнд олон нийтийн оролцоог хангах, хууль тогтоомжийн төсөлд тавих шаардлагыг тодорхойлох, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр нөлөөг үнэлэх замаар хууль дээдлэх ёсыг бэхжүүлнэ” гэж заасан юм.

Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор батлагдсан “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-ыг баримтлан Нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээгчийг /илчлэгчийг/ хамгаалах тухай хуулийн төсөл дэх зардал, ачааллыг тооцох, зардлыг багасгах санал боловсруулахад энэхүү судалгааны зорилго чиглэнэ.

Энэхүү судалгаагаар хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэх явцад хэдий хэмжээний зардал, ачаалал үүсгэхийг урьдчилан гаргах юм. Уг төсөлд шүгэл үлээснээр иргэнд, хуулийн этгээдэд зардал, ачаалал үүсгэх, үүрэг болгосон заалт тусгаагүй, харин төрийн байгууллагад зардал, ачаалал үүсгэх зохицуулалт туссан байна. Иймд тухайн үүргийг хэрэгжүүлэх төрийн байгууллагад үүсэх зардал, ачааллыг аргачлалын дагуу дараах алхмаар тооцож үзлээ. Үүнд,

1. Төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг,
2. Ажил, үйлчилгээг гүйцэтгэх хүний нөөцийн зардлыг тооцох,
3. Гарах зардлыг урьдчилан тооцоолох,
4. Нийт дүнг тооцон тэдгээрийг бууруулах боломжтой эсэхийг судлан боломжит хувилбарыг дэвшүүлэхийг зорьсон болно.

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

АТГ	Авлигатай тэмцэх газар
ГХХтХ	Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль
НАСТШҮХтХ	Нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээгч /илчлэгч/-ийг хамгаалах тухай хууль
ТББ	Төрийн бус байгууллага
ХЗДХЯ	Хууль зүй, дотоод хэргийн яам
ХЗДХС	Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд
ХЗДХ	Хууль зүй, дотоод хэрэг
ХЗС	Хууль зүйн сайд
ХЭҮТ	Хүчирхийллийн эсрэг үндэсний төв
ХТЭТ	Хүйсийн тэгш эрхийн төв
ЦЕГ	Цагдаагийн ерөнхий газар

НЭГ. ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ГҮЙЦЭТГЭХ ҮҮРЭГ

1.1. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүргийг тодорхойлох

Энэ бүлэгт Шүгэл үлээгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийн /цаашид “төслийн” гэх/ төрийн байгууллагад үүрэг оногдуулсан зарим зохицуулалтууд нь төрд хэдий хэр ачаалал, зардал үүсгэх магадлалтайг баримжаалан тооцоолох юм. Төрийн байгууллагад үүсэх ачаалал, зардлын хэмжээг урьдчилан тооцох нь тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх төсөв, санхүүжилтийн хэмжээ, хэрэгцээ, шаардлагыг тогтоох, мөн хуулийн зохицуулалтын хэрэгжих боломжийг тодорхойлоход нөлөөлөх хүчин зүйлийн нэг юм.

Төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.3 дахь заалт, 12 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 дахь хэсэг, 14 дүгээр зүйлд заасан хэсгүүдэд төрийн байгууллагад үүсэх зардалтай шууд ба шууд бус хамаарал бүхий зохицуулалт орсон боловч төрд зайлшгүй зардал ачаалал үүсэх үүргийг бий болгосон зохицуулалтыг тодорхойлон, тэдгээрийн хоорондын уялдаа холбоог анхааран үзэж, голлон үүрэг гүйцэтгэх байгууллага, түүнд хамааралтай заалтыг авч үзлээ.

Хүснэгт 1. Төрийн байгууллагад үүрэг хүлээлгэсэн заалт

Хуулийн төслийн зүйл, заалт	Зохицуулалт	Хэрэгжүүлэх байгууллага
4 дүгээр зүйлийн 4.1.3 дахь заалт, 12 дугаар зүйлийн 1, 2, 3 дахь хэсэг, 14 дүгээр зүйл	Шүгэл үлээгчийг хамгаалах	Авлигатай тэмцэх газар, Цагдаагийн Ерөнхий газар.
16 дугаар зүйлийн 16.2 дахь хэсэг, 16 дугаар зүйлийн 16.4 дэх хэсэг, 17 дугаар зүйлийн 17.2 дахь хэсэг, 18 дугаар зүйлийн 18.1, 18.2 дахь хэсэг, 19 дүгээр зүйлийн 19.1 дэх хэсэг	Шүгэл үлээгчид мөнгөн урамшуулал, нөхөн төлбөр олгох, санхүүжилт	Төслийн 7 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасан Эрх бүхий байгууллага.

Дээрх хүснэгтэд дурдсан “шүгэл үлээгчийг хамгаалах” болон “мөнгөн урамшуулал, нөхөн төлбөр олгох, санхүүжилт”-д шаардлагатай зардалд хамаарагдах хүчин зүйлсийг тодорхойлохын зэрэгцээ улсын төсөвт үүсэх зардлыг урьдчилан тооцох болно.

Түүнчлэн хуулийн төсөлд дурдсан бүх байгууллагын зардлыг биш гүйцэтгэх үүрэгт гол ачаалал үүрэх байгууллагыг сонгон¹ авч зардлыг тооцох юм. Гол ачаалал үүрэх байгууллага нь төслийн 14 дүгээр зүйлийн 1-д “Эрх бүхий байгууллага нь шүгэл үлээгчийг дэмжихтэй холбоотой дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ.” гэж заасан байх тул Улсын Ерөнхий Прокурорын газар, Авлигатай тэмцэх газар, Цагдаагийн ерөнхий газар, Хүний Эрхийн үндэсний Комисс, Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар, Татварын ерөнхий газар, Гаалийн ерөнхий газар нь (цаашид “эрх бүхий байгууллага” гэх) гол үүргийг гүйцэтгэхээр байна.

“Шүгэл үлээгчийг хамгаалах”-д үүсэх зардлыг АТГ-тай холбогдуулан авч үзэх хэдий ч аргачлалын дагуу тус байгууллагын стандарт үйл ажиллагааг нарийвчлан тооцох боломжгүй. Учир нь Хууль зүйн сайдын 2014 оны А/114 дүгээр тушаалд

¹ Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлалын гарын авлага.

Хууль тогтоомжийн тухай хууль /аргачлал, гарын авлага/, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, GIZ, УБ., 2016 он, 279 дэх тал.

“...хамгаалах байрны байршил, гэрч, хохирогчийн талаарх мэдээллийн нууцлалыг задруулахгүй байх”, “журмыг зөрчсөн албан тушаалтанд хууль тогтоомжид заасан хариуцлага хүлээлгэнэ” гэж заасан. Иймд, Нийслэлийн Цагдаагийн газар /цаашид “НЦГ” гэх/-ын дэргэдэх “Түр хамгаалах байр” болон ХЭҮТ, ХТЭТ-ийн хамгаалах байранд байрлуулж, хэлтсийн зүгээс шаардлагатай үйлчилгээг үзүүлдэг² тул эдгээрээс төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.3 дахь хэсэгт заасныг жишиг болгон “хамгаалалтын арга хэмжээ”-ний зардлыг тооцов. Хүний нөөцийн зардал, материаллаг зардлыг авч үзэхдээ холбогдох дүрэм, журамд заасан жишгийг баримталсан болно.

~~Нөгөө талаас нь авч үзвэл Гуравдугаар бүлгийн 16 дугаар зүйлд “Шүгэл үлээгчийн хувийн аюулгүй байдлыг хамгаалах” тухай заасан хэдий ч 16 дугаар зүйлийн 16.1 дэх хэсэгт зааснаас бусад 16.2-16.6 дахь заалтад “болно” гэсэн нь болохгүй ч байж болох хоёрдмол утгыг агуулж буй нь 16 дугаар зүйлийн 16.4, 16.5 дахь хэсэгт заасан аюулгүй байдлыг хамгаалахгүй, зардал үүсгэхгүй ч байж болох юм. Иймд, төслийн 16 дугаар зүйлийн “болно” гэдгийг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралт, Засгийн газрын 2010 оны 68 дугаар тогтоолд заасан аргачлалын дагуу ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар томъёолох нь зүйтэй байна.~~

Хуулийн төслийн Дөрөвдүгээр бүлэгт “Шүгэл үлээгчид мөнгөн урамшуулал, нөхөн төлбөр олгох” хэмээн заасан нь төрийн байгууллага, улсын төсөвт шууд утгаар зардал, ачаалал үүсгэсэн гэж үзсэний үндсэн дээр судлан үзвэл АТГ-т Мөнгөн шагнал олгох зөвлөл байгуулан мөнгөн шагнал олгох тухай хуулийн төслийн Дөрөвдүгээр бүлгийн 16 дугаар зүйлийн 16.3 дахь заалтад үүрэг хүлээлгэсэн байна. Мөн “мөнгөн урамшуулал” олгох тухай заасан нь төрийн байгууллагад зардал, ачааллыг бий болгосон байх боловч хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлийн 16.6 дахь хэсэгт заасан орлогод хамаарах үнийн дүнгээс 50 хүртэл хувийг тооцон “мөнгөн урамшуулал” олгох талаар зохицуулсан нь төрийн байгууллагын орлогод хамаарах үнийн дүнгээс бага хувийг эргүүлэн шагнал болгон олгох тул төсөвт орлого бүрдэх боломжтой гэж үзэж байна.

Хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлийн 16.1-т заасан урамшууллыг шүгэл үлээгчийн улсад оруулсан орлогоос тодорхой хувиас олгох тухай заасан нь үүссэн нөхцөл байдлаас шалгаалан тодорхой тохиолдолд төрийн байгууллагаас зардал гарахгүй байх боломжтой юм.

Хуулийн төслийн 18 дугаар зүйлд заасан нөхөн төлбөрийг авах тухай хүсэлт гаргаж болох тухай заасан хэдий ч хэн, хэзээ, хэрхэн олгох талаар уг хуулийн төсөлд тусгаагүй байх хуулийн хийдэл үүсэж болзошгүй бөгөөд зардал тооцох боломжгүй байна.

1.2. Стандарт үйл ажиллагааг тодорхойлох

Хуулийн төсөлд туссан “шүгэл үлээгчийг хамгаалах” арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд гол үүрэг гүйцэтгэх байгууллага болох Авлигатай тэмцэх газар, Цагдаагийн ерөнхий газрын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагааг дараах байдлаар авч үзлээ.

² Түр хамгаалах байр <http://www.mnb.mn/i/170106/> /сүүлд үзсэн 2020.02.04/

Хүснэгт 2. Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагаа

Үүргийг хэрэгжүүлэх байгууллага	Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг буюу ажил үйлчилгээ		Стандарт үйл ажиллагаа
Авлигатай тэмцэх газар	Шүгэл үлээгчийг хамгаалах /ШҮЭЗБХТ 4.1.3 буюу хамгаалалтын арга хэмжээ/	Аюулгүй байдлын хамгаалалт	гэмт хэрэг үйлдэхээр заналхийлсэн эсэхийг тогтоох
			тухайн этгээдэд хүлээлгэх ял шийтгэлийн талаар олж мэдэх
			мөрдөгч бичгээр урьдчилан сануулж, гарын үсэг зуруулна
			тодорхой үйлдлийг хязгаарлах
			тодорхой үйлдлийг хязгаарлах арга хэмжээ авсан тухай мэдэгдэж гарын үсэг зуруулна
			хяналт тавина
			харуул хамгаалалтын бүсэд хэрэгжүүлэхэд томилогдох хүний тоо, хугацааг тогтоох
			хамгаалалтад гарах
			мэдээллийн нууцлалыг хангах
			мэдээллийн нууцлалыг хангахтай холбоотой байгууллага, албан тушаалтантай холбогдох бичиг явуулах
			нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл болон тусгай техник хэрэгсэл, харилцаа холбооны хэрэгслээр хангах
			нэг бүрийн тусгай хэрэгсэл, харилцаа холбооны хэрэгслээр хангах
			биед болон орон байранд тусгай техник хэрэгсэл суурилуулах
			аюулгүй газарт түр байрлуулах
			аюулгүй байдал хангагдсан газарт бодит аюул, заналхийлэл арилах хүртэл хугацаанд түр байрлуулах
			нүүлгэн шилжүүлэхэд түүний болон хамт амьдардаг гэр бүлийн гишүүдийн ажил, сургууль, амьдрах орон байр болон шаардлагатай бусад асуудлыг хамтад нь шийдвэрлэх
			иргэний бүртгэл, болон бусад холбогдох баримт бичгийг солиход албан тушаалтанд албан бичиг явуулах
			гадаад төрхийг өөрчлөх
			гадаад төрхийг мэс заслын аргаар өөрчлөх
			үс засалт, үс, нүдний өнгийг өөрчлөх
			гэмт хэрэгт холбогдож байсан эсэх талаарх лавлагааг авах
	Сэтгэл зүйн хамгаалалт	шүгэл үлээгчийг хамгаалалтад авсан үеэс эхлэн шаардлагатай тохиолдолд сэтгэл зүйчийг байлцуулах	шүгэл үлээгчийг хамгаалалтад авах
			сэтгэл зүйчийг томилох
			сэтгэл зүйч нь шүгэл үлээгчтэй уулзах
		шүгэл үлээгчийн оролцоотой явагдах мөрдөн шалгах ажиллагааны явцад үүсэх сэтгэл зүйн таагүй нөхцөл байдлын талаар урьдчилан мэдээлэх	мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах
			сэтгэл зүйн таагүй нөхцөл үүсэж буйг тогтоох
			үүссэн нөхцөл байдлыг мэдээлэх
		шүүх хуралдааны хугацаа, дараалал, явц болон нөхцөл байдлын талаар урьдчилан мэдээлэх	олж мэдэх
		мэдээллэх	мэдээллэх
		шаардлагатай бусад арга хэмжээ	сэтгэл зүйн зөвлөгөө өгөх
	Хамг	шүгэл үлээгчийг хүлээн авах үйл ажиллагаа	шүгэл үлээгчийг хүлээн авсан тэмдэглэл үйлдэх
			эрсдэлийн түвшинг тодорхойлох

				шүгэл үлээгчийг эрсдэлийн түвшнээс шалтгаалан хамгаалах байр, бусад газарт хүргэж өгөх
				шүгэл үлээгчийг хүлээлгэн өгсөн тэмдэглэл үйлдэх
			хамгаалах байрны үйлчилгээ ³	ариун цэврийн болон цагаан хэрэглэл олгох
				үйлчилгээний төлөвлөгөөг хамтран боловсруулах
				анхан шатны эмнэлгийн үйлчилгээ үзүүлэх, (эм бэлдмэлээр хангах)
				хоол, хүнсээр хангах
				номын сангийн үйлчилгээ үзүүлэх
				дэмжих бүлгийн ярилцлагад оруулах
				хууль зүйн анхан шатны зөвлөгөө өгөх
				нотлох бичиг баримт бүрдүүлэх
				бичиг баримттай холбоотой үйлчилгээ ⁴
				сэтгэл зүйн анхан шатны зөвлөгөө өгөх
				мэдээ, мэдээллээр хангах
				сургалтад хамруулах

Дээрх АТГ, ЦЕГ-аас “хамгаалалтын арга хэмжээ” авахад гүйцэтгэх үүрэг, стандарт үйл ажиллагааг хууль, дүрэм журамд зааснаар тодорхойлбол, тус газрын аюулгүй байдлын хамгаалалт, сэтгэл зүйн хамгаалалтыг нэгтгэн анхан шатны туслалцаа үзүүлэх “хамгаалалтын арга хэмжээ”-г явуулахтай холбоотой зардлыг тооцох нь зүйтэй юм.

ХОЁР. АЖИЛ ҮЙЛЧИЛГЭЭГ ГҮЙЦЭТГЭХ ХҮНИЙ НӨӨЦИЙГ ТОДОРХОЙЛОХ

Төсөл дэх төрийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүргийг гүйцэтгэхэд шаардагдах ажил, үйлчилгээ тус бүрийг стандарт үйл ажиллагааны загварын дагуу тооцож, хэдий хэмжээний цаг хугацаа зарцуулахыг тогтоох юм. Хугацааг тодорхойлсноор тухайн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх хүний нөөцийн хэрэгцээг тогтоох бөгөөд улмаар улсын төсөвт хүний нөөцтэй холбоотой ямар хэмжээний зардал нэмэгдэхийг урьдчилан тооцох боломжтой.

Хүний нөөцийн хэрэгцээг тооцохдоо тухайн ажил, үйлчилгээг хэрэгжүүлэхэд зарцуулах хугацаа болон 1 жилд гүйцэтгэх тохиолдлын тоогоор баримжаалдаг.

Төрийн байгууллагын үйл ажиллагаа, ачааллын онцлогт тохирсон стандарт үйл ажиллагаа болон түүнд шаардагдах хугацааг нэгдсэн байдлаар тогтоосон зүйлгүй байна. Иймд стандартад тооцох тохиолдлын тоог ЦЕГ-ын дэргэдэх Гэрч, хохирогчийг хамгаалах төвийн хамгаалалтад авсан иргэдийн сүүлийн 4 жилийн дундаж тоо, АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн гомдол мэдээллийн сүүлийн 4 жилийн дундаж үзүүлэлтээр авч үзсэн.

2015-2018 оны байдлаар АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас **2,370**, үүнээс харьяаллын дагуу шилжүүлсэн **288**, хэрэг бүртгэлийн хэрэг нээсэн **796**, хэрэг бүртгэлийн хэрэг нээхээс татгалзсан **1241** гомдол, мэдээлэл байна.⁵

³ ХЗДХ сайдын 2017.2.14-ний өдрийн А/39 дүгээр тушаалаар батлагдсан “Хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдийг түр хамгаалах журам”-ыг баримжаалав.

⁴ Бүртгэлийн гэрчилгээ олгохоос эхлээд улсын бүртгэлийн дэлгэрэнгүй лавлагаа авах хүртэлх үйлчилгээ багтах юм.

⁵ Авлигатай тэмцэх газар, Авлигатай тэмцэх хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, авлигын ерөнхий нөхцөл

Хүснэгт 3. Авлигатай тэмцэх газрын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн гомдол мэдээллийн тоо

Тохиолдол	2015 он	2016 он	2017 он	2018 он	Жилийн дундаж
Авлигатай тэмцэх газрын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн гомдол мэдээлэл	440	414	658	858	593

АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн гомдол мэдээллийн дөрвөн жилийн дундаж үзүүлэлт нь 593 байна. Нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээх нь зөвхөн авлигатай холбоотой асуудлаар хязгаарлагдахгүй хэдий ч нийтийн ашиг сонирхолтой холбоотой мэдээлсэн иргэдийн нэгдсэн мэдээлэл, тоо бүртгэл байхгүйгээс шүгэл үлээгчийн тоог бодитой гаргах боломжгүй, мөн байгууллага доторх шүгэл үлээгчийн мэдээлэл тодорхойгүй байна. Иймд АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн гомдол мэдээллийн тоог баримжаалан хамгаалалтад авах боломжтой иргэдийн тоог гаргавал илүү ойролцоо утгаар гарч болох юм.

Учир нь ажил үйлчилгээг гүйцэтгэхэд зарцуулах хугацааг тодорхойлохдоо бусад төрийн байгууллагад адил төстэй үйлчилгээ байгаа эсэх талаар судалж байгаа тохиолдолд тухайн байгууллагын үйл ажиллагааг нарийвчлан авч үзэж зарцуулах хугацааг тодорхойлох шаардлагатай. Төслийн Гуравдугаар бүлгийн “Шүгэл үлээгчийг хамгаалах” хэмээх үүрэгтэй төстэй үүрэг хэрэгжүүлдэг ЦЕГ-ын дэргэдэх Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтсийн өдөр тутам хийгддэг ажиллагаа, хамгаалалтад авсан иргэдийн тоог авч үзье:

Хүснэгт 4. Хамгаалалтад авсан иргэдийн тохиолдлын тоо⁶

Тохиолдол	2015 он	2016 он	2017 он	2018 он	Жилийн дундаж
Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуульд заасны дагуу хамгаалалтад авсан иргэдийн тоо	85	42	36	65	57

ЦЕГ-ын дэргэдэх Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтэст хамгаалалтад авсан иргэдийн жилийн дундаж нь 57 иргэн байх ажээ.

2.1. Зарцуулах хугацааг тодорхойлох

Тагнуулын ерөнхий газар гэрч, хохирогчийг хамгаалах үйл ажиллагаа явагддаг эсэх нь тодорхойгүй, нууц байх тул 57 гэсэн тоогоор тохиолдлын тоог тооцох нь хангалтгүй төдийгүй нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээгчийг хамгаалах тухай хуулийн зорилгод заасныг хэрэгжүүлбэл ирээдүйд хамгаалалтад авах иргэдийн тоо, зардал ачаалал нэмэгдэх нь зайлшгүй тул хамгаалалтад авагдсан иргэдээс гадна АТГ-ын мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуй нэгж байгууллагаас ирүүлсэн гомдол мэдээллийн тоог тохиолдлын тоо болгон авч үзэн

байдал-2018, авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилт (2016-2018), 72 дахь тал.

⁶ Хамгаалалтад авсан иргэдийн тохиолдлын тоог ЦЕГ-ын дэргэдэх Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтсийн буюу нэг байгууллагын хэмжээнд авсан.

хоёр янзаар хүний нөөцийн хэрэгцээг тодорхойллоо.

2.1.1. Хамгаалалтад авсан иргэдийн тохиолдлын тоотой холбогдон гарах анхан шатны үйлчилгээ үзүүлэх хүний нөөцийн хэрэгцээ

Хүснэгт 5. “Хамгаалалтын арга хэмжээ” авахад шаардлагатай стандарт үйл ажиллагаа, зарцуулах хугацаа

Төрийн байгууллагын гүйцэтгэх үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа	Зарцуулах хугацаа /мин/	Тохиолдлын тоо	Хүний нөөцийн хэрэгцээ /мин/
“Хамгаалалтын арга хэмжээ”	Шүгэл үлээгчийг хүлээн авах, тэмдэглэл үйлдэх	10	57	570
	Эрсдэлийн түвшинг тодорхойлох	15	57	855
	Хамгаалах байранд хүргэж өгөх	45 ⁷	57	2736
	Хүлээлгэн өгсөн тухай тэмдэглэл үйлдэх	10	57	570
	Ариун цэврийн болон цагаан хэрэглэл олгох	10	57	570
	Үйлчилгээний төлөвлөгөөг хамтран боловсруулах	15	57	855
	Анхан шатны эмнэлгийн үйлчилгээ үзүүлэх, эм бэлдмэлээр хангах	20	57	1140
	Хоол, хүнсээр хангах	20	57	1140
	Номын сангийн үйлчилгээ үзүүлэх	30	57	1710
	Дэмжих бүлгийн ярилцлагад оруулах	30	57	1710
	Хууль зүйн анхан шатны зөвлөгөө өгөх	45	57	2565
	Нотлох бичиг баримт бүрдүүлэх	25	57	1425
	Сэтгэл зүйн анхан шатны зөвлөгөө өгөх	45 ⁸	57	2565
	Мэдээ, мэдээллээр хангах	15	57	855
	Сургалтад хамруулах	120	57	6840
	Нийт	455	57	26,106

Дээрх хүснэгтээс үзвэл анхан шатны туслалцаа “хамгаалалтын арга хэмжээ” үзүүлэхэд жилд дунджаар 26,106 минут буюу 435 ажлын цаг шаардагдахаар байна. Нэг албан хаагч 200 ажлын өдөр буюу 1600 цаг ажилладаг гэвэл 435 ажлыг цаг : 1600 цаг⁹ = 0.27 хүний нөөцийн хэрэгцээ шаардлагатай байна.

Иймд АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн гомдол мэдээллийн тоог тохиолдлын тоо болгон авч хүний нөөцийн хэрэгцээг дараах байдлаар тодорхойлж үзлээ.

⁷ Нэг байршлаас нөгөө байршил руу ирэх, очих хугацаа, замын хөдөлгөөний нягтаршил зэргийг харгалзан дээд хугацаагаар тооцов.

⁸ Энэ нь анхан шатны зөвлөгөө өгөх хугацаа бөгөөд сэтгэл заслын эмчилгээ 2 жил хүртэл хугацаагаар үргэлжилдэг байна.

⁹ Нийт зарцуулах хугацаагаар хүний нөөцийн хэрэгцээ тодорхойлогдох ба тэрхүү хугацааг жилд ажиллах ажлын цагт хувааснаар шаардлагатай хүний нөөцийн хэрэгцээ буюу нэмэгдэх ажлын байрны тоо гарна.

2.1.2. Хохирогч иргэдийн тоотой холбогдон гарах анхан шатны үйлчилгээ үзүүлэх хүний нөөцийн хэрэгцээ

Хүснэгт 6. “Хамгаалалтын арга хэмжээ” авахад шаардлагатай стандарт үйл ажиллагаа, зарцуулах хугацаа

Гүйцэтгэх үүрэг	Стандарт үйл ажиллагаа	Зарцуулах хугацаа /мин/	Тохиолдлын тоо	Хүний нөөцийн хэрэгцээ /мин/
“Хамгаалалтын арга хэмжээ”	Шүгэл үлээгчийг хүлээн авах, тэмдэглэл үйлдэх	10	593	5930
	Эрсдэлийн түвшинг тодорхойлох	15	593	8895
	Хамгаалах байранд хүргэж өгөх	45	593	26685
	Хүлээлгэн өгсөн тухай тэмдэглэл үйлдэх	10	593	5930
	Ариун цэврийн болон цагаан хэрэглэл олгох	10	593	5930
	Үйлчилгээний төлөвлөгөөг хамтран боловсруулах	15	593	8895
	Анхан шатны эмнэлгийн үйлчилгээ үзүүлэх, эм бэлдмэлээр хангах	20	593	11860
	Хоол, хүнсээр хангах	20	593	11860
	Номын сангийн үйлчилгээ үзүүлэх	30	593	17790
	Дэмжих бүлгийн ярилцлагад оруулах	30	593	17790
	Хууль зүйн анхан шатны зөвлөгөө өгөх	45	593	26685
	Нотлох бичиг баримт бүрдүүлэх	25	593	14825
	Сэтгэл зүйн анхан шатны зөвлөгөө өгөх	45	593	26685
	Мэдээ, мэдээллээр хангах	15	593	8895
	Сургалтад хамруулах	120	593	71160
	Нийт	455	593	269,815

АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн гомдол мэдээллийн тоогоор “хамгаалалтын арга хэмжээ” авахад шаардлагатай анхан шатны туслалцаа үзүүлэх хүний нөөцийн хэрэгцээг тооцож үзвэл жилд дунджаар 269,815 минут буюу 4,497 ажлын цаг шаардагдахаар байна. Нэг албан хаагч 200 ажлын өдөр буюу 1600 цаг ажилладаг гэвэл 4,497 ажлын цаг : 1600 цаг = 2.8 хүний нөөцийн хэрэгцээ шаардлагатай болно.

ГУРАВ. ГАРАХ ЗАРДЛЫГ УРЬДЧИЛАН ТООЦООЛОХ

Төрийн байгууллагад буюу төрөөс гарах зардлыг урьдчилан тооцох үе шатанд:

- Хүний нөөцийн зардал (төрийн албан хаагчтай холбоотой шууд болон

шууд бусаар үүсэх зардал)

- Материаллаг зардал (төрийн албан хаагчийн ажлын байртай холбогдон гарах нийтлэг зардал)

- Бусад зардал (тухайн ажил үйлчилгээг гүйцэтгэхэд дагалдан гарах зардал)-ыг тус тус тооцож гаргана.

3.1. Хүний нөөцийн зардал

Хүний нөөцийн зардлыг тооцохдоо тухайн ажил, үйлчилгээ буюу үүргийг гүйцэтгэх төрийн байгууллагын албан хаагчид зарцуулах цалин хөлс, нэмэгдэл, урамшуулал зэрэг төрөөс даадаг бүх зардлыг нэгтгэн авч үзэх ба эдгээрийн дундаж хэмжээгээр тооцож тогтоодог.

ЦЕГ-ын дэргэдэх Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтэс нь нийт 30 албан хаагчтай чиг үүргээ хэрэгжүүлдэг бөгөөд Төрийн тусгай албан хаагчийн ТТ-7 – ТТ-15 болон Төрийн үйлчилгээний албан хаагчийн ТҮ-1 зэрэглэлээр цалинждаг¹⁰ байна.

Хүснэгт 7. Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтсийн албан тушаал, цол, цалингийн зэрэглэл, орон тоо

Д/д	Албан тушаал	Цолны зэрэглэл	Цалингийн зэрэглэл	Орон тоо
1	Хэлтсийн дарга	Цагдаагийн хурандаа	ТТ – 15	1
2	Тасгийн дарга	Цагдаагийн дэд хурандаа	ТТ – 13	2
3	Ахлах мэргэжилтэн	Цагдаагийн хошууч	ТТ – 12	1
4	Эрүүгийн ахлах мөрдөгч	Цагдаагийн хошууч	ТТ – 12	4
5	Эрүүгийн мөрдөгч	Цагдаагийн ахмад	ТТ – 11	12
6	Мэргэжилтэн	Цагдаагийн ахмад	ТТ – 10	1
7	Мэдээлэл, холбоо, сүлжээний инженер	Цагдаагийн ахмад	ТТ – 10	1
8	Сэтгэл зүйч	Цагдаагийн ахмад	ТТ – 10	2
9	Бичиг хэргийн эрхлэгч, архивч	Цагдаагийн ахлах ахлагч	ТТ – 7	1
10	Цагдаа – жолооч	Цагдаагийн ахлах ахлагч	ТТ – 7	3
11	Үйлчлэгч	Энгийн	ТҮ – 1	1

Дээр дурдсан албан хаагчдын цалингийн хэмжээг тооцохдоо Монгол Улсын Засгийн газрын 2019 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдрийн “Төрийн албан хаагчийн албан тушаалын цалингийн сүлжээ, хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай”¹¹ 472 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтыг үндэслэн 1 хүний дундаж цалингийн үнэлгээг гаргав. Ингэхдээ тухайн ажил, үүргийг гүйцэтгэдэг буюу “хамгаалалтын арга хэмжээ” авахад хэрэгжүүлэх тус хэлтсийн Аюулгүй байдал, хамгаалалтын тасгийн албан хаагчдын цалингийн хэмжээг авч үзлээ.

Хүснэгт 8. Албан тушаалын зэрэглэл, цалингийн хэмжээ

¹⁰ Цагдаагийн ерөнхий газрын даргын 2017 оны 6 дугаар сарын 30-ны өдрийн А/136 дугаар тушаалын нэгдүгээр хавсралт “Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтсийн албан тушаал, орон тоо, цол, цалингийн зэрэглэл”.

¹¹ Монгол Улсын Засгийн газрын 2019 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдрийн 472 дугаар тогтоол “Төрийн албан хаагчийн албан тушаалын цалингийн сүлжээ, хэмжээг шинэчлэн тогтоох тухай” <https://www.legalinfo.mn/law/details/14892>, (сүүлд үзсэн 2020.02.01).

Албан тушаалын зэрэглэл	1	2	3	4	5	Дундаж цалин
ТТ – 12	719990	770718	819842	865643	912829	817,804₮
ТТ - 11	692493	740806	787589	831210	876151	785,649₮
ТТ - 10	666304	712316	756873	798418	841216	755,025₮
ТТ - 7	594989	634796	673225	709113	776260	677,676₮

Аюулгүй байдал, хамгаалалтын тасгийн нэг албан хаагчид зарцуулах, төрөөс даах зардлыг тооцохдоо түүнд олгох үндсэн цалингаас гадна (1) бүх төрлийн даатгал, (2) хоол, унааны нэмэгдэл, (3) ажилласан жилийн нэмэгдэл, (4) зэрэг дэвийн нэмэгдэл, (5) буцалтгүй тусламж, (6) шагнал, урамшуулал зэрэг нэмэлт зардлыг нэмж тооцох шаардлагатай байдаг.

Эдгээрийн хэмжээг тодорхой тогтоох боломжгүй тохиолдолд нэг албан хаагчийн цалингийн дундаж хэмжээний 30%-иар¹² нэмэгдэл, урамшууллын зардлыг тооцож, нийтлэг болон дагалдах зардал болоод хүний нөөцийн нийт дундаж зардлыг дараагийн хүснэгтүүдээр тооцох болно. Ингэхдээ Хүснэгт 8-ын хүрээнд авсан цалингийн зэрэглэл тус бүрээр нэг албан хаагчид ногдох нэмэгдлийн мөнгөн дүнг тооцоолъё.

Хүснэгт 9. Нэг албан хаагчид ногдох цалингийн зардал

/ТТ – 12 зэрэглэлийн дагуу/

Зардлын нэр	Цалингийн дундаж хэмжээ	Хувь	Хэмжээ /төгрөг/
Үндсэн цалингийн дундаж хэмжээ	817,804₮		817,804₮
Нэмэгдэл, урамшууллын зардал	817,804₮	30%	245,341₮
Нийт			1,063,145₮

Хүснэгт 10. Нэг албан хаагчид ногдох цалингийн зардал

/ТТ – 11 зэрэглэлийн дагуу/

Зардлын нэр	Цалингийн дундаж хэмжээ	Хувь	Хэмжээ /төгрөг/
Үндсэн цалингийн дундаж хэмжээ	785,649₮		785,649₮
Нэмэгдэл, урамшууллын зардал	785,649₮	30%	235,694₮
Нийт			1,021,343₮

Хүснэгт 11. Нэг албан хаагчид ногдох цалингийн зардал

/ТТ – 10 зэрэглэлийн дагуу/

Зардлын нэр	Цалингийн дундаж хэмжээ	Хувь	Хэмжээ /төгрөг/
Үндсэн цалингийн дундаж хэмжээ	755,025₮		755,025₮
Нэмэгдэл, урамшууллын зардал	755,025₮	30%	226,507₮
Нийт			981,532₮

Хүснэгт 12. Нэг албан хаагчид ногдох цалингийн зардал

/ТТ – 7 зэрэглэлийн дагуу/

Зардлын нэр	Цалингийн дундаж хэмжээ	Хувь	Хэмжээ /төгрөг/
-------------	-------------------------	------	-----------------

¹² Хууль тогтоомжийн тухай хууль /аргачлал, гарын авлага/, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, GlZ, УБ., 2016 он, 286 дахь тал.

Үндсэн цалингийн дундаж хэмжээ	677,676₮		677,676₮
Нэмэгдэл, урамшууллын зардал	677,676₮	30%	203,302₮
Нийт			880,978₮

Хүснэгт 13. Хүний нөөцийн дундаж зардал /1 жилээр^{13/}

Цалингийн зэрэглэл	Үндсэн цалин	Нэмэгдэл /30%/	Хоол, унаа/өдөр	Хоол, унааны мөнгөн дүн	1 сарын цалин	12 сарын цалин	НДШ	Нийт /төгрөгөөр/
ТТ – 12	817,804	245,341	5000	110,000	1,063,145	12,757,740	1,403,351	14,161,091
ТТ – 11	785,649	235,694	5000	110,000	1,021,343	12,256,116	1,348,173	13,604,289
ТТ – 10	755,025	226,507	5000	110,000	981,532	11,778,384	1,295,622	13,074,006
ТТ – 7	677,676	203,302	5000	110,000	880,978	10,571,736	1,162,890	11,734,626
Нийт дундаж зардал								13,143,503₮

Ийнхүү дээрх хүснэгтүүдээс үзвэл нэг албан хаагчид зэрэглэлээсээ хамаарч тодорхой хэмжээний ялгаатай зардал үүсэж буй бөгөөд хүний нөөцийн зардлын дундаж нь 1 албан хаагч 1 жилд 13,143,503 /арван гурван сая нэг зуун дөчин гурван мянга таван зуун гурав/ төгрөг авах юм.

3.2. Материаллаг зардал

Материаллаг зардал гэдэгт тухайн ажлын байртай холбоотой нийтлэг зардал буюу тухайн үүргийг гүйцэтгэж буй албан хаагчийг ажиллах нөхцөлөөр хангахад зарцуулж буй зардлыг хамааруулдаг. Тухайлбал, ажлын байр, эд хөрөнгө, техник хэрэгсэл, тэдгээрийн элэгдэл хорогдол, бусад ахуйн зардлыг тооцох шаардлагатай.

Тус зардлыг тооцохдоо “Хууль, хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох аргачлал”¹⁴ -д үзүүлсэн Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны нэг ажилтанд зарцуулагдах материаллаг зардлыг¹⁵ ашиглалаа.

Хүснэгт 14. Нэг албан хаагчид гарах материаллаг зардал /1 жилээр/

Зардлын нэр	Зардлын төрөл	Хэмжээ /төгрөг/
Хангамж, бараа	Бичиг хэрэг	640,000₮

¹³ Хууль тогтоомжийн тухай хууль /аргачлал, гарын авлага/, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, GIZ, Уб., 2016 он, 286 дахь тал.

¹⁴ Хууль, хуулийн төслийн үр нөлөөг тооцох аргачлал, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, GIZ, Уб., 2012 он, 97 дахь тал.

¹⁵ Гэвч тэрхүү материаллаг зардлын мөнгөн дүн нь 2012 оны тоон мэдээлэл болох тул агуулгыг удирдлага болгон “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлалын гарын авлага”-ын дагуу үнийн дүнг авч тооцов. Тус хавсралтын зарим агуулгыг мөн хүснэгтэд нэмсэн болно. (Хууль тогтоомжийн тухай хууль /аргачлал, гарын авлага/, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, GIZ, Уб., 2016 он, 287 дахь талаас үзнэ үү.)

	материалын зардал	Ном, хэвлэл	1,625,000₮
		Шуудан холбоо	306,812₮
		Гэрэл, цахилгаан, сантехник, бусад эд хогшлын холбогдолтой сэлбэг хэрэгсэл, гэрлийн шил, залгуур зэрэг ¹⁶	1,800,000₮
		Цэвэрлэгээний материал ¹⁷	960,000₮
		Нийт	7,331,812₮
	Байр, өрөө тасалгааны ашиглалттай холбоотой зардал	Түлш, халаалт	263,408₮
		Гэрэл, цахилгаан	128,239₮
		Цэвэр, бохир ус	599,438₮
		Урсгал засвар	127,752₮
		Нийт	1,118,837₮
	Урсгал засвар	Компьютер, тоног төхөөрөмжийн засвар	456,000₮
		Автомашинны засвар үйлчилгээ, тос масло ¹⁸	2,000,000₮
		Нийт	2,456,000₮
	Бусдаар гүйцэтгүүлсэн ажил, үйлчилгээний төлбөр, хураамж	Автотээврийн хэрэгслийн татвар	185,000₮
		Автотээврийн утааны татвар	3500₮
		Газрын төлбөр	22,253₮
		Нийт	210,753₮
	Элэгдэл, хорогдлын зардал ¹⁹	Техник, тоног төхөөрөмж ²⁰	160,000₮
		Тавилга, эд хогшил ²¹	100,000₮
		Барилга, байгууламж ²²	65,670₮
		Нийт	325,670₮

Эдгээр зардлууд нийлээд “ажлын байрны ердийн дундаж материаллаг зардал”-ыг бүрдүүлнэ.

Хүснэгт 15. Ажлын байрны нийт дундаж материаллаг зардал /1 жилээр/

Ажлын байрны дундаж материаллаг зардал = 11,443,072₮
Хангамж, бараа материалын зардал /7,331,812₮/ + Байр, өрөө тасалгааны ашиглалттай холбоотой зардал /1,118,837₮/ + Урсгал засвар /2,456,000₮/ + Бусдаар гүйцэтгүүлсэн ажил, үйлчилгээний төлбөр, хураамж /210,753₮/ + Элэгдэл хорогдлын зардал /325,670₮/

¹⁶ Бага үнэтэй, түргэн элэгдэх, ахуйн эд зүйлс.

¹⁷ Хог хаягдал зайлуулах, устгал, ариутгалд хамаарах бөгөөд хангамж, бараа материалын зардлын нэг хэсэг болдог байна.

¹⁸ Нэг ширхэг автомашинд ногдох зардал.

¹⁹ МУЗГ-ын 2005 оны 233 дугаар тогтоол “Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл тооцох журам, Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл тооцоход баримтлах хугацаа, жилд байгуулах элэгдлийн хэмжээ”.

²⁰ Мөн тэнд – Хоёрдугаар хавсралт, Үнийг дунджаар 800,000₮ гэж тооцоход 20% нь элэгдэл, хорогдол буюу 160,000₮ болно.

²¹ Мөн тэнд – Хоёрдугаар хавсралт, Эд хогшил болох ширээ, сандал, шүүгээ, утасны аппаратын үнийг дунджаар 1,000,000₮ гэж тооцоход 10% нь элэгдэл хорогдол буюу 100,000₮ болно.

²² ЗГ-ын 2002 оны 120 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралтаар батлагдсан “Төрийн албан хаагчийн албан ажлын унаа, өрөөний талбайн хэмжээ, тавилга, хэрэгслийн нийтлэг жишиг”-т заасны дагуу нэг дэс түшмэлд ногдох ажлын өрөөний талбай 8м² талбай байна. Үүнээс 2,300,000,000₮ 4483м² = 513,049.29₮ нь 1м² талбайн өртөг бөгөөд 8м² талбайн өртөг нь 4,104,394.37₮ болно. Нэг албан хаагчид оногдох талбайн өртөг 4,104,394.37₮ гэж тооцоход 1,6% нь элэгдэл хорогдол буюу 65,670₮ болно.

Дээрхээс үзвэл нэг албан хаагчид гарах материаллаг зардал нь жилд 11,443,072 /арван нэгэн сая дөрвөн зуун дөчин гурван мянга далан хоёр/ төгрөг байна.

3.3. Бусад зардал

Бусад зардалд тухайн ажил, үүргийг гүйцэтгэхэд дагалдан гарах зардлыг авч үздэг. Төсөлтэй холбогдуулан дараах төрлийн бусад зардал гарахаар байна. Үүнд,

1. “Хамгаалалтын арга хэмжээ” авахад шаардагдах бусад зардлын хүрээнд нэг үйлчлүүлэгчид ногдох нэг удаагийн нийт зардлыг тооцох шаардлагатай бөгөөд Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын даргын 2018 оны 4 дүгээр сарын 19-ний өдрийн А/80 дугаар тушаалын хавсралтаар баталсан “Гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгүүлэх үйлчилгээнд хамрагдах иргэний тоо, шаардагдах хөрөнгийн хэмжээг тодорхойлох аргачлал”²³-ыг баримжаалан шаардлагатай дүнг авч үзлээ.

Хүснэгт 16. Түр хамгаалах байранд байрлах нэг үйлчлүүлэгчид ногдох нэг хоногийн зардал

№	Зардлын төрөл	Хэмжээ /төгрөг/
1	Байр	2000₮
2	Хоол, цай	4000₮
3	Ариун цэвэр	600₮
4	Эрүүл мэндийн үйлчилгээ	2000₮
5	Нийгмийн ажлын үйлчилгээ	1000₮
6	Сэтгэл зүйн үйлчилгээ	2000₮
7	Аюулгүй байдлын үйлчилгээ	2000₮
10	Хууль зүйн зөвлөгөө	3000₮
11	Цэвэрлэгээ, үйлчилгээ ²⁴	2,550
Нийт		19,150₮

Хүснэгт 17. Сургалтад хамрагдах нэг суралцагч (үйлчлүүлэгч)-д ногдох зардлын дээд хэмжээ

№	Зардлын төрөл	Ажлын 5 өдөр	Ажлын 10 өдөр
1	Бичиг хэрэг	2000₮	2000₮
2	Тараах материал, гарын авлага	2000₮	4000₮
3	Цайны зардал	3000₮	6000₮
4	Хоол, унааны мөнгө	8500₮	17,000₮
5	Дадлагын материал	3000₮	6000₮
Нийт		18,500₮	35,000₮

Хүснэгт 18. Бусад зардлын нийт хэмжээ

Зардлын төрөл	Зардлын хэмжээ
Түр хамгаалах байр /90 хоног/ ²⁵	1,723,500₮

²³ Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын даргын 2018 оны 4 дүгээр сарын 19-ний өдрийн А/80 дугаар тушаалын хавсралт, <http://hudulmur-halamj.gov.mn/uploads/document/5f826e04bbd963714254f01897cd357f2e6cb642.pdf> (сүүлд үзсэн 2020.02.01).

²⁴ Мөн тэнд. Түр хамгаалах байрны 1 хоногийн зардалд “Цалин, шимтгэл” гэдгийг нэгтгэн “цэвэрлэгээ, үйлчилгээний хөлс” гэж өөрчилсөн ба нийт үнийн дүнд өөрчлөлт ороогүй болно. /ажилтны цалин хөлсийг хүний нөөцийн зардалд тооцсон тул энд давхардуулан тооцох шаардлагагүй гэж үзлээ./

²⁵ “Хохирогчийг хамгаалах байрны үйлчилгээнд тавих нийтлэг шаардлага” MNS 6040:2009 Монгол Улсын стандартад зааснаар “Түр хамгаалах байр” гэж хохирогчийг хүлээн авснаас эхлэн 1 долоо

Бичиг баримттай холбоотой үйлчилгээ /1 хүн/ ²⁶	79,600₮
Сургалтад хамруулах /Ажлын 10 өдөр/	35,000₮
Эмчийн үзлэг, бариа засал, эм тариа ²⁷	42,000₮
Нийт	1,880,100₮

Дээрхээс үзвэл “хамгаалалтын арга хэмжээ” авахад шаардагдах бусад зардал буюу нэг үйлчлүүлэгчид ногдох нэг удаагийн нийт зардлын дээд хэмжээ 1,880,100₮ /нэг сая найман зуун наян мянга нэг зуу/ гэж тооцлоо.

хоногоос 3 сар хүртэлх хугацаанд тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх газрыг хэлэх бөгөөд нийт зардлыг тооцохдоо дээд хугацаа болох 3 сар буюу 90 хоногийн хугацаагаар тооцов. Ингэхдээ Хөдөлмөр, халамжийн үйлчилгээний ерөнхий газрын даргын 2018 оны 4 дүгээр сарын 19-ний өдрийн А/80 дугаар тушаалын хавсралтаар баталсан нэг хоногийн зардлыг 90 хоногоор үржүүлэн нийт дүнг гаргасан.

²⁶ А/80 дугаар тушаалын хавсралтад бичиг баримттай холбоотой үйлчилгээний зардлыг тусгаснаас нийт дүнг авав.

²⁷ Мөн тэнд. Нэг үйлчлүүлэгчид шаардлагатай уламжлалт болон орчин үеийн аргаар сэргээн засах үйлчилгээний дүнг нэгтгэн гаргасан.

ДӨРӨВ. ЗАРДЛЫГ НЭГТГЭН ТООЦОХ ҮЕ ШАТ

Энэ үе шатанд улсын төсвөөс гарах нийт зардлыг тооцож гаргах бөгөөд өмнөх үе шатанд тооцсон хүний нөөц, материаллаг зардал болон бусад зардлын нийлбэрийг хүний нөөцийн хэрэгцээнд үржүүлснээр нийт зардал гарна.

Хүний нөөцийн хэрэгцээг тооцож гаргахдаа тохиолдлын тоог хоёр төрлөөр тооцсон тул зардлыг нэгтгэн тооцохдоо мөн хоёр төрлөөр гаргах шаардлагатай юм.

а/ Хамгаалалтад авсан иргэдийн тоотой холбогдон гарах нийт зардал

Хүснэгт 17. Нийт зардал

$(13,143,503\text{₮} / \text{хүний нөөцийн зардал} / + 11,443,072\text{₮} / \text{материаллаг зардал} / + 1,880,100\text{₮} / \text{бусад зардал} /) \times 0.27 / \text{хүний нөөцийн хэрэгцээ} / = 7,146,002.25\text{₮}$
--

ЦЕГ-ын дэргэдэх Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтсийн хамгаалах арга хэмжээ авсан иргэдийн тоогоор гарах зардлыг тооцоолоход **7,146,002.25₮** /долоон сая нэг зуун дөчин зургаан мянга хоёр төгрөг хорин таван мөнгө/-ийн зардал гарахаар байна.

Авлигын эсрэг НҮБ-ын конвенцын зохицуулалтын дагуу төр, хувийн салбарт ажиллагч, олон нийтийн төлөөлөл, гэрч, хохирогч, шинжээч нь шүгэлдэгч байж болох тухай заасан хэдий ч эдгээртэй холбоотой ирүүлсэн мэдээллийн нэгдсэн тоо бүртгэл Монгол Улсын хэмжээнд хийгдэггүй байна байна.

Гэрч, хохирогч нь шүгэл үлээгчийн зөвхөн нэг хэсэг байх тул дээрх тоог нэмэгдүүлэн тооцох үүднээс АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлж байгаа гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн тоогоор /Хүснэгт 18/ гарах зардлыг тооцож үзлээ.

б/ АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлж байгаа гэмт хэргийн шинжтэй гомдол тоогоор тооцоолсон нийт зардал

Хүснэгт 18. Нийт зардал

$(13,143,503\text{₮} / \text{хүний нөөцийн зардал} / + 11,443,072\text{₮} / \text{материаллаг зардал} / + 1,880,100\text{₮} / \text{бусад зардал} /) \times 2.8 / \text{хүний нөөцийн хэрэгцээ} / = 74,106,690\text{₮}$

Хүснэгтээс үзвэл АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлж байгаа гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн тоогоор гарах зардлын хэмжээг тооцоолоход 74,106,690₮ /далан дөрвөн сая нэг зуун зургаан мянга зургаан зуун ерэн төгрөг/-ийн зардал гарах юм.

4.1. Хувилбарыг нягталж, үр дүнг танилцуулах

Энэ үе шатанд хуулийн төсөлд шинээр нэмэгдэж байгаа буюу өөрчлөгдөж буй зохицуулалттай холбоотой төрд үүсэх зардлыг багасгах, эдийн засагт дарамт багатай өөр хувилбар, боломж байгаа эсэхийг шалгадаг. Ингэхдээ дараах хувилбар, боломжуудыг дэвшүүлэн шалгаж үзье. Үүнд:

- Төсвийн зардлыг багасгах боломж байгаа эсэх, зохицуулалтын өөр хувилбар байгаа эсэх;

- Хамгаалалтад авах шаардлагатай шүгэл үлээгчийн тоог багасгах, хүний нөөцийн хэрэгцээ, ачааллыг бууруулах боломж бий эсэх зэрэг болно.

Төсвийн зардлыг багасгах боломж, зохицуулалтын өөр хувилбар бий эсэх:

Дээрхээс үзвэл хамгаалалтад авах шаардлагатай иргэдийн тооноос хамааруулан төсөвт үүсэх зардлыг тодорхой хэмжээгээр багасгаж болох хэдий ч төсвийн зардлыг бууруулах шалтгаан, зохицуулалтын өөр хувилбар эрэлхийлэх нь төдийлөн оновчтой биш байна.

Хамгаалалтад авах шаардлагатай шүгэл үлээгчийн тоог багасгах, хүний нөөцийн хэрэгцээ, ачааллыг бууруулах боломж бий эсэх:

Хамгаалалтад авах шаардлагатай шүгэл үлээгчийн тоо уг судалгаанд туссан мэдээлсэн иргэдийн тоотой харьцуулан үзвэл бага байх тул шүгэл үлээгчийн эрх, хууль ёсны ашиг сонирхлыг хөндөхгүйгээр эдийн засгийн хувьд үр ашигтай байх зарчмыг баримтлах, боломжтой арга замыг эрэлхийлэх нь чухал юм. Өөрөөр хэлбэл, эрүүл мэндийн туслалцаа үзүүлэх, сэтгэл зүйн туслалцаа үзүүлэх, хууль зүйн туслалцаа үзүүлэх мэргэжлийн багт даатгах, аюулгүй байдлын хамгаалалтыг мөн адил, нэг цэгийн үйлчилгээ, бусад хамгаалах байруудын үйлчилгээтэй нэгтгэн зохицуулах, анхан шатны тусламж үйлчилгээг Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, Нийгмийн халамжийн тухай хууль, холбогдох бусад хууль тогтоомжоор зохицуулж болох юм.

4.2. Үр дүн

Төсөлд шинээр тусгагдсан “шүгэл үлээгчийг хамгаалах” болон “мөнгөн шагнал, урамшуулал, нөхөн төлбөр олгох”-д төрийн байгууллагад буюу улсын төсөвт үүсэх зардлыг урьдчилсан байдлаар тооцоолов. Ингэхдээ тохиолдлын тоо болон мөнгөн шагнал, урамшууллын мөнгөн дүнг дараах янзаар авч үзэн тусад нь тооцсон болно.

Тийнхүү тусад нь авч үзсэний үндсэн дээр гарсан тооцоог нэгдсэн байдлаар дурдвал:

а/ Хамгаалалтад авсан иргэдийн тоогоор гарах зардлыг тооцоолоход 7,146,002.25₮ /долоон сая нэг зуун дөчин зургаан мянга хоёр төгрөг хорин таван мөнгө/-ийн зардал, 0.27 хүний нөөцийн хэрэгцээ;

б/ АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн аж ахуй нэгж, байгууллагаас ирүүлсэн гомдол, мэдээллийн тоогоор гарах зардлын хэмжээг тооцоолоход 74,106,690₮ /далан дөрвөн сая нэг зуун зургаан мянга зургаан зуун ер/ төгрөгийн зардал, 2.8 хүний нөөцийн хэрэгцээ тус тус үүсэж байна.

Дээрхээс үзэхэд ЦЕГ-ын дэргэдэх Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтсийн хамгаалалтын арга хэмжээ авсан иргэдийн тоогоор зардлыг тооцоолох нь улсын төсөвт үүсэх зардал, ачаалал харьцангуй бага байна. Харин АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст ирүүлсэн гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн тоог тохиолдлын тоо болгон зардлыг тооцож тэдгээрийн дунджийг тооцоолсноор “хамгаалалтын арга хэмжээ”-г авах төрийн байгууллагад буюу улсын төсөвт жилд дунджаар 74,106,690₮ / далан дөрвөн сая нэг зуун зургаан мянга зургаан зуун ер / төгрөгийн зардал, 2.8 хүний нөөцийн хэрэгцээ үүсэх магадлалтай байна.

ТАВ. ДҮГНЭЛТ

Төслийн зардлын тооцоог хийх нь хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх явцад иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагад хэдий хэмжээний зардал, ачаалал үүсгэхийг урьдчилан гаргах зорилготой байдаг.

Шүгэл үлээснээр иргэн, хуулийн этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн, зардал ачаалал үүсэх зохицуулалтгүй байна. Нийтийн ашиг сонирхол хохирохоос урьдчилан сэргийлэх, энэ талаар зөрчил гарсан тохиолдолд таслан зогсоох үүргийг байгууллагад хүлээлгэсэн байгааг хуулийн этгээдэд хүлээлгэсэн үүрэг хэмээн үзэж болохгүй юм. Учир нь “зөрчил гарсан тохиолдолд” хийгдэх үйл ажиллагааг тооцон гаргах нь огт хийгдэхгүй ч байж болох юм. Иймд, төрийн байгууллагад хүлээлгэсэн үүргийн дагуу үүсэх зардал, ачааллыг урьдчилсан байдлаар тооцов. Ингэхдээ зардал үүсгэх боломжтой зүйл, заалт буюу төслийн Гуравдугаар бүлгийн “Шүгэл үлээгчийн батаглгаа”-тай холбогдуулан гарах зардлын тооцоог хийлээ.

Хуулийн төсөлд тусгагдсан үйл ажиллагааг төрөөс авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний хүрээнд хэрэгжүүлэх стандарт үйл ажиллагааг нэг бүрчлэн тооцоход шаардлагатай төрийн байгууллагаас авч болох тоон мэдээлэл хомс байх тул төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.3 дахь заалтын дагуу “хамгаалалтын арга хэмжээ” авч хэрэгжүүлэх заалт, холбогдох хуулиар заасантай уялдуулан ЦЕГ-ын дэргэдэх Гэрч, хохирогчийг хамгаалах хэлтсийн хамгаалалтад авсан иргэдийн тоог үндэслэсэн. Мөн нэг байгууллагын зардлаар улсын төсөвт үүсэх зардал, ачааллыг гаргах боломжгүй гэж үзэн АТГ-ын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн аж ахуй нэгж байгууллагаас ирүүлсэн гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн тоог авч тэдгээрийн дунджийг тооцоолсноор шүгэл үлээгчид туслалцаа үзүүлэхэд шаардлагатай нийт мөнгөн дүнг тооцоолон гаргасан.

АТГ-т “мөнгөн урамшуулал, нөхөн төлбөр олгох” талаар шууд үүрэг болгон, төсөвт төвлөрөх орлого, түүнээс олгох мөнгөн шагналын хэмжээг заасан хэдий ч хуулийн төслийн зүйл, заалт өөр хоорондоо болон бусад хуулийн зүйл, заалттай уялдаа холбоогүй, ойлгомжгүй, хийдэлтэй байгаа нь зардлыг бодитоор урьдчилан тооцоход хүндрэлтэй нөхцөлийг үүсгэж байх тул аргачлалын дагуу стандарт үйл ажиллагаа хийгдэх боломжгүй юм.

Төслийг хэрэгжүүлснээр улсын төсөвт тодорхой хэмжээний ачаалал үүсгэх хэдий ч гэрч, хохирогч болон шүгэл үлээгчийг хамгаалах үйл ажиллагаа нь багагүй зардлыг шаарддаг. Шаардлагатай туслалцааг зүй ёсоор үзүүлэх нь Монгол Улсын Үндсэн хуульд заасан иргэний эрхийг баталгаатай эдлүүлэх, ШҮЭЗБТХт-н зорилтыг хангахад чиглэсэн чухал алхам юм. Энэхүү зардлын мөнгөн дүнг эргээд ямар замаар эргэн төвлөрүүлэх, төсөвт ашигтай байдлаар зохицуулах тухай асуудал бодитоор урган гарна.

Ийнхүү судалгааны үр дүнгээс дараах саналыг гаргаж байна. Үүнд:

- ШҮЭЗБТХт, Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хууль болон бусад хуулийн уялдаа холбоог нягтлах, нарийвчилсан зохицуулалт бий болгох буюу “хамгаалалтын арга хэмжээ” авахад зарцуулагдсан зардлыг эргээд хэрхэн төвлөрүүлэх талаар арга зам, боломжит хувилбарыг эрэлхийлэх;

- Хуулийн төслийн 18 дугаар зүйлд заасан нөхөн төлбөрийг авах тухай хүсэлт

гаргаж болох тухай заасан хэдий ч хэн, хэзээ, хэрхэн олгох талаар уг хуулийн төсөлд тусгаагүй байгаа нь хуулийн хийдэл үүсгэж зардал тооцох боломжгүй байна.

НОМ ЗҮЙ

МОНГОЛ УЛСЫН ОЛОН УЛСЫН ГЭРЭЭ, МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

- Авлигын эсрэг нэгдсэн үндэстний байгууллагын конвенц, 2003 он.
- Монгол Улсын Үндсэн хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 1992 он, №1
- Авлигын эсрэг хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2006 он, №35
- Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 1998 он, №1
- Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хууль, Төрийн мэдээлэл эмхэтгэл, 2013 он, №30

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

- Улсын Их Хурлын 2016 оны 51 дүгээр тогтоолоор баталсан “Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөр”
- Улсын Их Хурлын 2016 оны 11 дүгээр тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын хууль тогтоомжийг 2020 он хүртэл боловсронгуй болгох үндсэн чиглэл”
- Үндсэн хуулийн цэцийн 2014 оны 1 дүгээр дүгнэлтийн тухай /дугаар 21/
- Хуулийн төслийг буцаах тухай /дугаар 20/
- Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн талаар авах зарим арга хэмжээний тухай 2013 оны /дугаар 20/

ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

- “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал” Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 4 дүгээр хавсралт
- “Хуулийн давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах зарим арга хэмжээний тухай” Засгийн газрын 2010 оны 68 дугаар тогтоол
- “Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө” Засгийн газрын 2017 оны 114 дүгээр тогтоол
- Гэрч, хохирогчийг хамгаалах, туслалцаа үзүүлэх үндэсний хөтөлбөр, Засгийн газрын 2015 оны 346 дугаар тогтоолын 1 дүгээр хавсралт
- Хохирогчид нөхөх олговор олгох журам батлах тухай, Засгийн газрын 2009 оны 9 дүгээр сарын 23-ны өдрийн дугаар 294 тогтоол
- Тогтоолын хавсралтад өөрчлөлт оруулах тухай, 2017 оны 4 дүгээр сарын 12-ны өдрийн дугаар 115 /Засгийн газрын 2015 оны 346 дугаар тогтоолд өөрчлөлт оруулах тухай/
- Монгол Улсын Засгийн газрын 2019 оны 12 дугаар сарын 25-ны өдрийн 472 дугаар тогтоол

САЙДЫН ТУШААЛ

- Гадаад харилцааны сайдын 2013 оны 11 дүгээр сарын 15-ны өдрийн дугаар А/91 тушаал, Хүн худалдаалах гэмт хэргийн хохирогчид үйлчилгээ үзүүлэх журам
- Хөдөлмөрийн сайдын 2015 оны 7 дугаар сарын 9-ний өдрийн дугаар А/135 дугаар тушаал, Хохирогчийг ажлын байраар хангах, мэргэжлийн сургалтад хамруулах үйлчилгээ үзүүлэх журам

- Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын үүрэг гүйцэтгэгчийн 2014 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдрийн А/112 дугаар тушаал, Биечилсэн хамгаалалтын журам /Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 7.1.3/
- Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2014 оны 7 дугаар сарын 02-ны өдрийн А/112 дугаар тушаал, Гэрч, хохирогчийг мэдээллийн нууцлалыг хангах аюулгүй байдлын хамгаалалтын арга хэмжээг хэрэглэх журам /Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 7.1.4/
- Хууль зүй, дотоод хэргийн сайдын 2014 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн А/113 дугаар тушаал, Гэрч, хохирогчийг тусгай техник хэрэгслийн жагсаалт, хэрэгслээр хангах, хэрэглэх журам /Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 7.1.5/
- Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд сайдын 2014 оны 7 дугаар сарын 2-ны өдрийн А/114 дүгээр тушаал, Гэрч, хохирогчийг аюулгүй газарт түр байрлуулах аюулгүй байдлын хамгаалалтын арга хэмжээг хэрэглэх журам /Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 7.1.6/
- Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайд, эрүүл мэндийн сайдын хамтарсан 2017 оны 4 дүгээр сарын 6-ны өдрийн дугаар А/84, /А/59/, А/130 дугаар тушаал, Хохирогчид үйлчилгээ үзүүлэх төрийн бус байгууллагыг магадлан итгэмжлэх журам
- Эрүүл мэндийн сайд, Хууль зүйн сайдын хамтарсан 2014 оны 10 дугаар сарын 24-ний өдрийн А/250, А-171 дугаар тушаал, Гэрч, хохирогчид эрүүл мэндийн туслалцаа үзүүлэх журам /Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 18.1.3/
- Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2017 оны 4 дүгээр сарын 20-ны өдрийн А/74 дүгээр тушаал, Сэтгэл зүйн зөвлөгөө үзүүлэх журам
- Эрүүл мэндийн сайдын 2017 оны 10 дугаар сарын 12-ны өдрийн А/394 дүгээр тушаал, Хохирогчид сэтгэл заслын үйлчилгээ үзүүлэх журам
- Хууль зүй, дотоод хэргийн сайд, Эрүүл мэндийн сайд, Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын сайдын 2017 оны 4 дүгээр сарын 6-ны өдрийн А/80, А/132, А/60, Нэг цэгийн үйлчилгээ үзүүлэх санхүүжүүлэх журам

НОМ, ГАРЫН АВЛАГА

- Шүгэл үлээгчийн эрхийг хамгаалах тухай хуулийн хэрэгцээ, шаардлагыг урьдчилан тандан судлах судалгааны тайлан. 2019 он.
- Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн зардлын тооцоо. 2018 он.
- Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн хэрэгжилтийн үр дагаврын үнэлгээний тайлан. 2018 он.
- Авлигатай тэмцэх газар, Авлигатай тэмцэх хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, авлигын ерөнхий нөхцөл байдал-2018, Авлигатай тэмцэх үндэсний хөтөлбөрийн хэрэгжилт (2016-2018)
- Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлалын гарын авлага. Хууль тогтоомжийн тухай хууль /аргачлал, гарын авлага/, Хууль зүй, дотоод хэргийн яам, GIZ, УБ., 2016

Шүгэл үлээгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулийн төслийн хүрээнд хүлээлгэсэн үүрэг

№	Хуулийн зүйл, заалт	Хуулийн зохицуулалт
1.	7 дугаар зүйл.Мэдээллийг хүлээн авах, бүртгэх, шилжүүлэх	7.1.Шүгэл үлээгч энэ хуулийн 6.1-д заасан мэдээллийг эрх бүхий байгууллагад хүргүүлнэ. 7.2.Эрх бүхий байгууллага нь Улсын ерөнхий прокурорын газар, Авлигатай тэмцэх газар, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Цагдаагийн ерөнхий газар, Татварын ерөнхий газар, Гаалийн ерөнхий газар, Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар байна. 7.3.Эрх бүхий байгууллага нь шүгэл үлээгчийн ирүүлсэн мэдээллийг хүлээн авч мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэнэ. 7.4.Эрх бүхий байгууллага нь шүгэл үлээсэн мэдээлэлтэй холбогдуулан дараах мэдээллийг шүгэл үлээгчээс нэмж тодруулж болно: 7.4.1.энэ хуулийн 6.2.3-т заасан мэдээллийг ирүүлээгүй бол тодруулах; 7.4.2.шүгэл үлээсэн мэдээлэл нь нийтийн ашиг сонирхлын төлөө гэж үзэх үндэслэл, тайлбар. 7.5.Эрх бүхий байгууллагууд нь шүгэл үлээгчийн мэдээллийг хүлээн авах, хяналт шалгалт явуулах, нууцлалыг хангах нэгжтэй байх, мөн мэдээллийг хүлээн авах өөрсдийн нэгдсэн мэдээллийн хэрэгслийг ажиллуулж болно.
2.	12 дугаар зүйл.Хамгаалалтын арга хэмжээ авах	12.1.Шүгэл үлээгч нь нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээсэнтэй холбоотойгоор түүнд болон түүний хамаарал бүхий этгээдийн амь нас, эрүүл мэнд, эд хөрөнгө, бусад эрх, эрх чөлөөнд халдсан, эсхүл халдаж болзошгүй тохиолдолд энэ хуулийн 7.2-т заасан байгууллагад хамгаалалтын арга хэмжээ авах талаар хүсэлт гаргаж болно. 12.2.Нийтийн ашиг сонирхлыг хохироосон, эсхүл хохироож болзошгүй гэмт хэрэг, зөрчлийн талаар шүгэл үлээж мэдээлэл өгсөн шүгэл үлээгчийн хүсэлтийг үндэслэн Гэрч, хохирогчийг хамгаалах тухай хуулийн 6.1, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуулийн 13.1, 13.2, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн 6.2.6-д заасны дагуу хамгаалалтын арга хэмжээг авна. 12.3.Шүгэл үлээгч нь өөрийн байгууллагын үйл ажиллагаа нийтийн ашиг сонирхлыг хохироосон, эсхүл хохироож болзошгүй талаар байгууллага дотроо шүгэл үлээсэн тохиолдолд тухайн байгууллага шүгэл үлээгчийг дэмжих, хамгаалах арга хэмжээг байгууллагын хөдөлмөрийн дотоод журамд заасны дагуу авна.
3.	14 дүгээр зүйл.Эрх бүхий байгууллага шүгэл үлээгчийг дэмжих талаар хэрэгжүүлэх арга хэмжээ	14.1.Эрх бүхий байгууллага нь шүгэл үлээгчийг дэмжихтэй холбоотой дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ: 14.1.1.шүгэл үлээсэн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх, сангийн аюулгүй байдлыг хангах;

		14.1.2.шүгэл үлээсэн мэдээллийн дагуу холбогдох байгууллагатай хамтран ажиллах; 14.1.3.шүгэл үлээгч эрхээ эдлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх, хамгаалалтын арга хэмжээ зохион байгуулах; 14.1.4.шүгэл үлээгчид урамшуулал, нөхөн төлбөр олгох үндэслэлийг хянаж шийдвэрлэх; 14.1.5.хуулийг сурталчлан таниулах, шүгэл үлээгчийн талаарх сургалт зохион байгуулах; 14.1.6.шүгэл үлээгчид хууль зүйн болон сэтгэл зүйн үнэ төлбөргүй зөвлөгөө өгөх ажлыг зохион байгуулах; 14.1.7.хуульд заасан бусад.
4.	15 дугаар зүйл.Дундын мэдээллийн сан бүрдүүлэх	15.1.Эрх бүхий байгууллага нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээсэн мэдээллийг хүлээн авсан, бүртгэсэн, шилжүүлсэн, хянан шалгасан, шүгэл үлээгчид хамгаалалтын арга хэмжээ авсан, цуцалсан, хохирлыг барагдуулсан, урамшуулал олгосон тухай мэдээллийг агуулсан дундын мэдээллийн сантай байна. 15.2.Дундын мэдээллийн сан бүрдүүлэх, ашиглах, аюулгүй байдлыг хангах журмыг Авлигатай тэмцэх газар, Цагдаагийн ерөнхий газрын дарга нар бусад эрх бүхий байгууллагуулын саналыг харгалзан хамтран батална. 15.3.Авлигатай тэмцэх газар нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээсэн талаарх мэдээллийг улсын хэмжээнд нэгтгэн гаргаж, дараа оны нэгдүгээр улиралд багтаан нийтэд мэдээлэх ба дэлгэрэнгүй мэдээллийг Монгол Улсын Их Хурлын Хууль зүйн байнгын хороонд мөн хугацаанд хүргүүлнэ.
5.	16 дугаар зүйл.Шүгэл үлээгчид мөнгөн урамшуулал олгох	16.1.Дараах тохиолдолд улсад шууд орлого бий болгосон шүгэл үлээгч эрх бүхий байгууллагад мөнгөн урамшуулал авах өргөдлөө гаргаж болно: 16.1.1.Авлигын эсрэг хуулийн 33.2-т заасны дагуу улсад хохирол учруулсан этгээдийн эд хөрөнгө, орлогыг хураасан; 16.1.2.хуульд заасны дагуу зохих торгох ял, торгох шийтгэл оногдуулсны дүнд төлөх ёстой байсан төлбөрийг төлүүлсэн. 16.2.Эрх бүхий байгууллага шүгэл үлээгчийн ирүүлсэн өргөдлийг хүлээн авснаас хойш долоо хоногийн дотор Мөнгөн урамшууллын зөвлөлөөр өргөдлийг хэлэлцүүлж шийдвэрлүүлнэ. 16.3.Мөнгөн урамшууллын зөвлөлийн ажиллах журам, бүрэлдэхүүнийг Авлигатай тэмцэх газар батална. Бүрэлдэхүүнд Улсын ерөнхий прокурорын газар, Авлигатай тэмцэх газар, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Цагдаагийн ерөнхий газар, Татварын ерөнхий газар, Гаалийн ерөнхий газар, Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчийн төлөө газар байна. 16.4.Мөнгөн урамшууллын зөвлөл нь энэ хуулийн 16.1-д заасан орлогод хамаарах үнийн дүнг дараах хувь, хэмжээгээр тооцон мөнгөн урамшуулал олгоно:

		16.4.1.тавин сая хүртэл төгрөгийн 20 хувийг; 16.4.2.тавин саяас хоёр зуун тавин сая хүртэл төгрөгийн 10 сая төгрөг дээр 50 сая төгрөгөөс давсан 14 хувийг; 16.4.3.хоёр зуун тавин саяас нэг тэрбум хүртэл төгрөгийн 36 сая төгрөг дээр 250 сая төгрөгөөс давсан дүнгийн 10 хувийг; 16.4.4.нэг тэрбумаас хоёр тэрбум хүртэл төгрөгийн 113 сая төгрөг дээр 1 тэрбум төгрөгөөс давсан дүнгийн 6 хувийг; 16.4.5.хоёр тэрбум ба түүнээс дээш төгрөгийн 173 сая төгрөг дээр 2 тэрбум төгрөгөөс давсан дүнгийн 4 хувийг. 16.5.Мөнгөн урамшууллын хэмжээ нь 100 мянган төгрөгөөс 1 тэрбум 500 сая төгрөг хүртэл байна. 16.6.Авлигын эсрэг хуулийн 4.1-д заасан этгээд албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа олж мэдсэн мэдээллээр шүгэл үлээсэн тохиолдолд энэ хуулийн 16.4-т заасан мөнгөн урамшууллын хэмжээний 50 хувийг тооцож олгоно. 16.7.Эрх бүхий байгууллага мөнгөн урамшуулал олгох эсэх асуудлыг шүгэл үлээгчийн өргөдлийг хүлээн авснаас хойш 30 хоногийн дотор шийдвэрлэж, шүгэл үлээгчид албан бичгээр мэдэгдэнэ. 16.8.Эрх бүхий байгууллага мөнгөн урамшуулал олгох эсэхтэй холбогдуулан нэмэлт мэдээлэл шаардлагатай тохиолдолд энэ хуулийн 16.7-д заасан хугацааг 30 хүртэл хоногоор сунгаж болно. 16.9.Энэ хуулийн 16.8-д заасан нэмэлт мэдээлэл шаардлагатай тохиолдолд холбогдох материал, тайлбар ирүүлэхийг мөнгөн урамшуулал хүссэн өргөдөл гаргагч, лавлагаа, тодорхойлолт гаргах эрх бүхий этгээд, холбогдох байгууллагаас хүсэж болно. Мөнгөн урамшуулал авахыг хүссэн өргөдөл гаргагч, лавлагаа, тодорхойлолт гаргах эрх бүхий этгээд, холбогдох байгууллага энэхүү хүсэлтийг хангах үүрэгтэй. 16.10.Энэ хуульд заасны дагуу шүгэл үлээгчид мөнгөн шагнал олгоогүй тохиолдолд шүгэл үлээгч энэ талаар эрх бүхий байгууллага, эсхүл шүүхэд гомдол гаргаж болно. 16.11.Нийтийн ашиг сонирхолд хохирол учруулж болзошгүй үйлдлийн талаар шүгэл үлээгчид мөнгөн урамшуулал олгох, тооцохтой холбогдсон журмыг Мөнгөн урамшууллын зөвлөл батална.
6.	18 дугаар зүйл.Шүгэл үлээгчид нөхөн төлбөр олгох	18.1.Шүгэл үлээгч, түүний хамаарал бүхий этгээдэд энэ хуулийн 12 дугаар зүйлд заасны дагуу хамгаалалтын арга хэмжээ авахад гарах зардлыг холбогдох хуульд заасны дагуу зохицуулна. 18.2.Шүгэл үлээгч болон түүний хамаарал бүхий этгээдэд хамгаалалтын арга хэмжээ авснаас гадна болон хамгаалалтын арга хэмжээ аваагүйн улмаас учирсан хохиролд нөхөн төлбөр авах хүсэлтээ доор дурдсан

		үндэслэлээр гаргаж болно: 18.2.1.шүгэл үлээсэнтэй холбогдуулан цалин хөлс, түүнтэй адилтгах орлого буурсан; 18.2.2.хамгаалалтын арга хэмжээний явцад өдөр тутмын үйл ажиллагаанаас хэтэрсэн хувиасаа гаргасан зардал; 18.2.3.Засгийн газрын тусгай сангийн тухай хуулийн 10 дугаар зүйлд заасан нөхцөл бүрдсэн.
7.	13 дугаар зүйл.Хамгаалалтын арга хэмжээ авахаас татгалзах	13.1.Дараах тохиолдолд эрх бүхий байгууллага хамгаалалтын арга хэмжээ авахаас татгалзаж болно: 13.1.1.хамгаалуулах хүсэлтийг шүгэл үлээгч, түүнийг төлөөлөх эрх бүий этгээдээс бусад хүн гаргасан; 13.1.2.энэ хуулийн 8.3-т заасан үндэслэл бий болсон; 13.1.3.өмнө нь цуцалсан хамгаалалтын арга хэмжээний талаар дахин хүсэлт гаргасан; 13.1.4.хуульд заасан бусад.
8.	17 дугаар зүйл.Мөнгөн шагнал, урамшууллыг буцаан авах, хасаж тооцох	17.1.Шүгэл үлээгч энэ хуульд заасантай адил үндэслэл, шалтгаанаар бусад хууль тогтоомжийн дагуу мөнгөн урамшуулал авсан тохиолдолд Мөнгөн урамшууллын зөвлөл уг авсан хэмжээгээр мөнгөн шагнал, урамшууллын мөнгөн дүнгээс хасаж тооцно. 17.2.Эрх бүхий байгууллага дараах тохиолдолд олгосон мөнгөн шагнал, урамшууллыг буцаан авах талаар шүгэл үлээгчид мэдэгдэх бөгөөд ийнхүү мэдэгдсэнээс хойш гурван сарын дотор шүгэл үлээгч нь мөнгөн шагнал, урамшууллыг буцааж өгнө: 17.1.1.мөнгөн урамшууллыг хуурамч баримт бичиг бүрдүүлж, эсхүл үндэслэлгүйгээр олж авсан; 17.1.2.энэ хуулийн 16 дугаар зүйлд заасныг зөрчиж мөнгөн урамшуулал олгосон; 17.1.3.мөнгөн урамшууллын дүнг буруу тооцож олгосон. 17.2.Шүгэл үлээгч энэ зүйлийн 17.1-д заасны дагуу мөнгөн урамшууллыг заасан хугацаанд буцааж өгөөгүй тохиолдолд эрх бүхий байгууллага энэ асуудлыг шүүхэд хандаж шийдвэрлүүлж болно.
9.	19 дүгээр зүйл.Санхүүжилт	19.1.Авлига, ашиг сонирхлын зөрчил үүсгэсэн, эрүүл мэнд, байгаль орчин, хэрэглэгчийн эрх ашгийг хамгаалах, шударга өрсөлдөөнийг дэмжих чиглэлээр үйлдсэн гэмт хэрэг, зөрчилд оногдуулсан торгох шийтгэлийг биелүүлж, төсөвт төвлөрүүлсэн мөнгөн дүнгийн 10-аас доошгүй хувьтай тэнцэх хэмжээний хөрөнгийг энэ хуульд заасны дагуу хамгаалалтын арга хэмжээ авах, мөнгөн урамшуулал олгоход зориулан тухайн байгууллагын дараагийн жилийн төсөвт тусгаж, санхүүжүүлнэ. 19.2.Энэ хуулийн 19.1-д заасан тухайн жилийн төсвөөс мөнгөн урамшууллыг олгох боломжгүй тохиолдолд дараагийн жилийн төсөвт, тусгаж санхүүжүүлнэ.

Шүгэл үлээгчид мөнгөн урамшуулал, нөхөн төлбөр олгох үндэслэлийг хянаж шийдвэрлэх замаар төсөвт төвлөрүүлэх орлого

Төслийн 16 дугаар зүйлийн 16.2-д “Эрх бүхий байгууллага шүгэл үлээгчийн ирүүлсэн өргөдлийг хүлээн авснаас хойш долоо хоногийн дотор Мөнгөн урамшууллын зөвлөлөөр өргөдлийг хэлэлцүүлж шийдвэрлүүлнэ.” хэмээн эрх бүхий байгууллагад үүрэг болгосон хэдий ч шаардлагатай төрийн байгууллагаас авч болох тоо мэдээлэл хомс, энэ талаарх мэдээллийг тусгайлан бүртгэдэггүй, мэдээлэл төвлөрсөн газар байхгүй зэрэг шалтгаанаас үүдэн нарийвчилсан тоо гаргахад хүндрэлтэй хэдий ч 2015-2018 оны Авлигын гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирлыг баримжаалан авч үзлээ. Нийтийн ашиг сонирхыг төлөө шүгэл үлээснээр төсвийн орлогыг нэг бүрчлэн тооцох нь төрд илүү ашигтай. Учир нь энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогч нь дийлэнх тохиолдолд төр байдаг бөгөөд учирсан хохирлыг нь төрийн олох ёстой байсан орлого хэмээн үзэх боломжтой юм.

	2015	2016	2017	2018	дундаж
Гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол	50,300,000,000	37,727,800,000	69,546,211,566	663,213,994,905	205,197,001,617
Мөрдөн байцаалтын шатанд нөхөн төлүүлсэн	2,900,000,000	2,808,900,000	3,412,008,000	17,470,753,530	6,647,915,382

Дээрх хүснэгтээс үзвэл Авлигын гэмт хэргээс жилд дунджаар 205,197,001,617 төгрөгийн хохирол учирдаг бөгөөд үүнээс жилд дунджаар 3.2% буюу 6,647,915,382 төгрөгийг мөрдөн байцаалтын шатанд нөхөн төлүүлдэг байна.

Төслийн 16.4 дэх хэсэг. Мөнгөн шагналын хувь хэмжээ

“16.4.1.тавин сая хүртэл төгрөгийн 20 хувийг;

16.4.2.тавин саяас хоёр зуун тавин сая хүртэл төгрөгийн 10 сая төгрөг дээр 50 сая төгрөгөөс давсан 14 хувийг;

16.4.3.хоёр зуун тавин саяас нэг тэрбум хүртэл төгрөгийн 36 сая төгрөг дээр 250 сая төгрөгөөс давсан дүнгийн 10 хувийг;

16.4.4.нэг тэрбумаас хоёр тэрбум хүртэл төгрөгийн 113 сая төгрөг дээр 1 тэрбум төгрөгөөс давсан дүнгийн 6 хувийг;

16.4.5.хоёр тэрбум ба түүнээс дээш төгрөгийн 173 сая төгрөг дээр 2 тэрбум төгрөгөөс давсан дүнгийн 4 хувийг.”

Хуулийн төсөлд тусгагдсаны дагуу авлигын гэмт хэргийн улмаас учирсан хохирол буюу төсөвт төвлөрүүлэх орлогын сүүлийн 4-н жилийн дундаж үзүүлэлтээр тооцсон мөнгөн шагналын хэмжээ нь $173,000,000 + (205,197,001,617 \div 100 \times 4) = 8,300,880,064.68$ төгрөг байна. Гэсэн хэдий ч энэхүү хэмжээ нь төрд 205,197,001,617 төгрөгийн хохирлыг буруутай этгээдээдээс нөхөн төлсний дараа үүсэх зардал юм. Иймд төслийн 16 дугаар зүйлийн 16.1.1 дэх заалтаас 16.1.2-д заасны дагуу мөнгөн урамшууллыг Мөрдөн байцаалтын шатанд нөхөн төлүүлсэн төгрөгөөс тооцон үзвэл $173,000,000 + (6,647,915,382 \div 100 \times 4) = 358,916,615.28$ төгрөгний мөнгөн шагнал олгохоор байна.

Шүгэл үлээгчид мөнгөн урамшуулал, нөхөн төлбөр олгох нь тодорхой үр дагавар үүсэх буюу төсөвд орлого оруулсны үндсэн дээр гарах зардал байх тул мөнгөн урамшууллыг Мөрдөн байцаалтын шатанд нөхөн төлүүлсэн зардлыг баримжаалан тооцоход 358,916,615.28 төгрөгний зардал урамшууллыг Авлигатай тэмцэх газрын Мөрдөн шалгах хэлтэст иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас ирүүлж байгаа гэмт хэргийн шинжтэй гомдол мэдээллийн тооны дунджаар баримжаалан авч үзэхэд 296,500,000 төгрөг буюу нийт 655,416,615 төгрөгний зардал гарахаар байна.

Харин төслийн 16 дугаар зүйлийн 2-д зааснаар урамшуулал олгох үндэслэлийг нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээснээр захиргааны байгууллагад учрах байсан бодит хохирлоос сэргийлсэн болон доор дурдсан үндэслэлээр нийтийн ашиг сонирхлыг дэмжсэн бол хэмээн тодорхойлон урамшууллын хэмжээг 500,000 төгрөг байхаар тогтоосон байна. Дээрх зардлыг тооцоход дээр дурдсанчлан нийтийн ашиг сонирхлын төлөө шүгэл үлээсэн этгээдийн нэгдсэн тоо бүртгэл байхгүйгээс бодит тоог гаргахад хүндрэлтэй байгаа тул Авлигатай тэмцэх газрын Мөрдөн шалгах хэлтэст ирүүлсэн гомдол мэдээллийн тоог баримжаалан зардлыг тооцлоо. Хүснэгт 3-аас харахад жилд дунджаар 593-н мэдээлэл ирдэг бөгөөд үүнд урамшуулал олгосон тохиолдолд 296,500,000 ($593 \times 500,000$) төгрөгний урамшуулал олгогдохоор байна.